

Myra IOSIF

Shakespeare la Craiova sau Festival la Stratford-pe-Jiu

Invitată anul acesta la Festivalul Shakespeare, Craiova, am așteptat evenimentul cu extremă bucurie și emoție – firești – la întâlnirea cu „mari” spectacole, „mari” regizori, teatre celebre și, evident, cu eminenti specialiști, teoreticieni, critici, cercetători; cu... „Mister Oxford-Shakespeare” binecunoscutul „scholar” editor biograf-shakespeareolog al secolului XX – mă gândesc la Stanley Wells! Nu mai puțin cu Emil Boroghină, Fondatorul acestei gale internaționale, ieri-alaltăieri o adevărată utopie, azi prestigios instituționalizată, și cu umărul său drept, Directorul Teatrului Național „Marin Sorescu” Craiova, regizorul Mircea Comișteanu. Ediția a șasea, mai 2008, a întrecut anticipările și promisiunile căpătate pe programele „e-mailate”. Revederile cu vechi prieteni, teatrologi, regizori, actori, cunoscute personalități ale teatrului mondial, mă gândesc la George Banu, David Esrig, la Magda Stief-Mugur, la canadianul Don Rubin, cu colegi-critici „din vechile” generații, m-au readus printre „ai mei”... Și mult am regretat absențele altor prieteni din breaslă, care au optat pentru ediția București, firește la fel de prestigioasă, ba chiar cu un afiș mult mai bogat... Dar, cum știm cu toții, fiecare manifestare de acest gen e unică în felul ei, are mirosuri, gusturi, culori specifice, clipe irepetabile și regret comentariile neîmpărtășite sau polemicile, schimbul de opinii, serile după căderea cortinei când se țin firele invizibile ale plasei de păianjen care înlănțuie confreria (...*enfin*).

S-a scris, s-a comentat în multiple medii despre programul craiovean riguros și competent – selectat de Emil Boroghină, repet, cel care a înscris Craiova pe harta continentului elisabetan și a plasat cetatea de pe Jiu pe orbita marilor Defilee teatrale. Afișul propus acum, poate mai „scurt” – *ne quid nimis* – impresionează prin ambiția majoră de a oferi la rampă o partidă teatrală simultană: jucători – cu toții din categoria „grea” – Peter Brook, Declan Donnellan, Lev Dodin, Eimuntas Nekrošius, Silviu Purcărete, Robert Wilson și – în *vedetă americană*, marele actor britanic Michael Pennington!

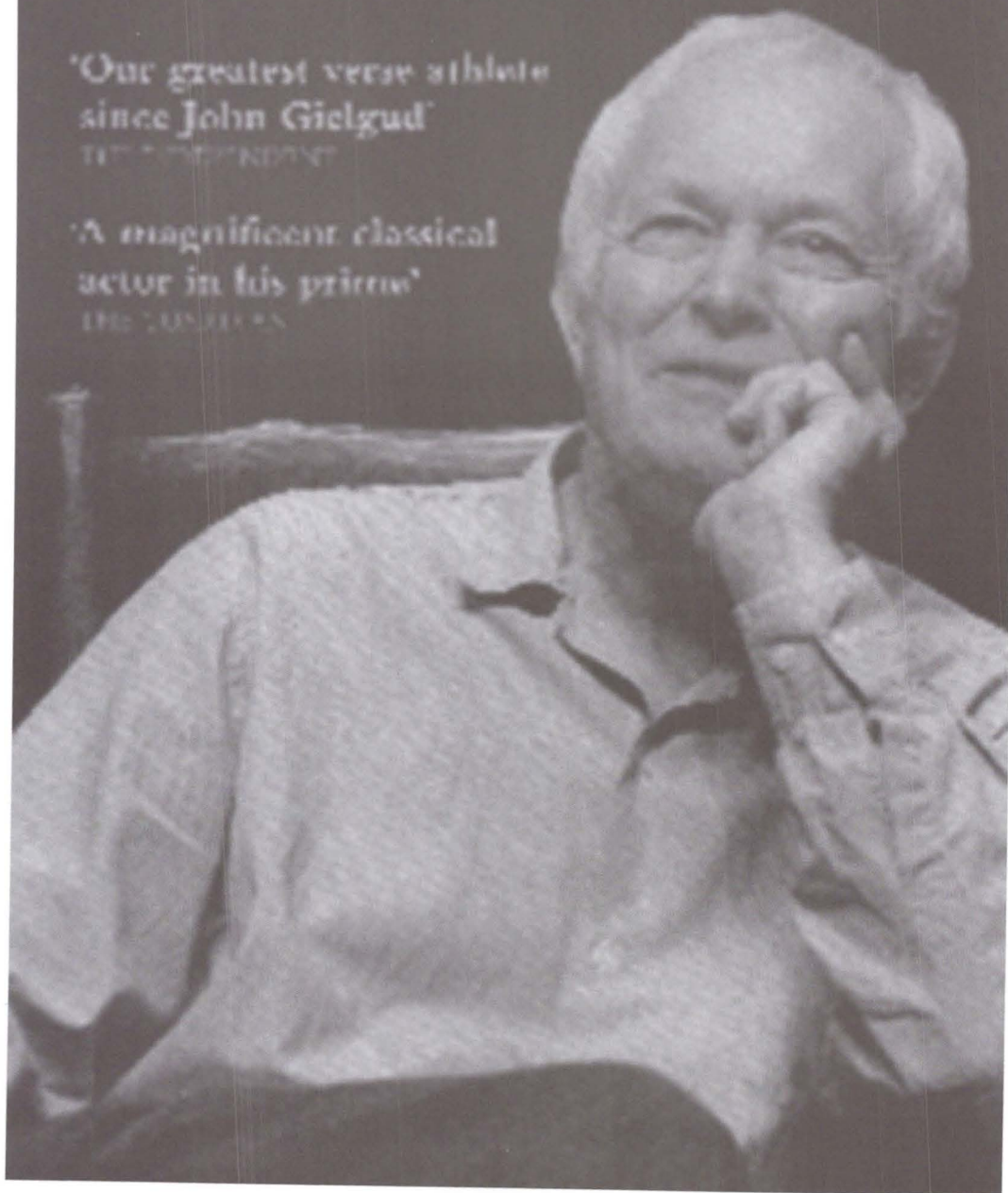
Solemnități la prolog și în epilog: la prima cortină – decernarea Premiului Internațional Shakespeare (valoarea 10.000€, sponsor B.C.R) regizorului englez Declan Donnellan, trofeu conceput de scenograful-artist Dragoș Buhagiar, un „shakespeare” ce va fi acordat pe viitor la fiecare ediție. Fondatorul lui „Cheek by Jowl”, un Donnellan mișcat, ne-a vorbit despre acest *Troilus*, „joc teatral cu decepții, înșelăciuni și iubire în vreme de război”, despre „partea întunecată a dragostei într-o lume dominată de politică”. La ultima cortină, acordarea premiilor A.I.C.T. – Secția Română: rețin emoția discretă a premiatului Emil Boroghină – Premiul de Excelență pentru „Afirmarea valorilor teatrului românesc în dialog cu elita teatrului mondial”; el s-a grăbit să anunțe programul edițiilor viitoare cu „topul” din 2016! – 400 ani dela moartea marelui Will. Ținuta festivă, omagială s-a topit repede într-o atmosferă de lucru stimulativă, convivială cu febrilitatea unor activități non-stop, profesionalismul, competența marcând calitatea elevată a atelierelor de creație și a sesiunii de shakespeareologie! Diminețile craiovene au excelat în acțiuni laborioase, de multe ori complementare: numeroase expoziții, vernisaje, *W.S. în filatelie*,

Sweet William

with MICHAEL PENNINGTON

'Our greatest verse athlete
since John Gielgud'
THE TIMES

'A magnificent classical
actor in his prime'
THE SUNDAY

Universul lui W.S în arta plastică a unor tineri pictori craioveni, fotografiile din *Montări shakespeariene pe Scenele Convenției Teatrale Europene*, lansările de cărți, studii originale, noile traduceri de shakespeareologie (din opera uriașă a lui Stanley Wells) cu autografele autorilor, noile volume editate de Fundația Culturală „Camil Petrescu” – revista „Teatrul azi” (coordonator, neobosita Florica Ichim); difuzarea unor noi DVD (*Constelația Shakespeare*, video al celor cinci ediții anterioare, filmat de Laurențiu Damian, și antologicul *Hamlet* al Teatrului „Bulandra”, regia Al. Tocilescu, cu Ion Caramitru în rolul titular); proiecțiile a numeroase filme (*Tragedia lui Hamlet* de Peter Brook la „Bouffes du Nord”, *Regi în furtună*, scenariul George Banu, *Hamlet-Monolog*, regia Robert Wilson, *Absolute-Wilson* de Katarina Otto-Bernstein, iată doar o sumă de propuneri din partea organizatorilor. Ispititor (dar în cerc restrâns) a fost Atelierul de Teatrologie, coordonat de Lis Hellstrom Sveningsson (Suedia), la care au participat studenți de la toate Universitățile românești de Teatru și Film (București, Cluj, Iași, Craiova, Sibiu, Târgu Mures) și cei din Sofia (Bulgaria). *Nota-bene*: Atelierul a continuat apoi la București cu un *workshop* de regie, coordonat de David Esrig (Germania) în parteneriat cu A.I.C.T și cu Grantul de Cercetare Teatrală al UNATC, ambele proiecte pregătite cu minuție didactică și pasiune profesională de Ludmila Patlanjoglu, Președinta Secției Române. *Summitul* interesului teoretic a fost sesiunea științifică în al cărei prezidiu – printr-o fastă conjuncție a astrelor (sau poate bagheta lui Prospero?) a adunat în acest an patru președinți ai Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru: John Elsom, Ian Herbert, George Banu, Președinți de Onoare, și noul recent ales Yun Cheol Kim; ca bonus, Stanley Wells, Editorul General al edițiilor *Oxford Shakespeare* și *Penguin Complete Shakespeare*, Președinte al Shakespeare Birthplace Trust din Stratford-upon-Avon, acest imens cercetător al Operei cu rafturi proprii în biblioteca bodleyană pare un personaj descins din piesele lui Bernard Shaw: un profesor „tutore” de colegiu oxfordian, un octogenar vioi, mărunț dar impunător, bărbuță albă, jiletcă, distins, reținut, imperturbabil, care apreciază și gustă din plin savoarea acestui festival botezat de... mine *Stratford-pe-Jiu* (l-am văzut prins într-o horă îndrăcită laolaltă cu alți distinși *scholars* canadieni, coreeni, indieni și „ai noștri”, alături de localnicii din satul Cetate de pe malul Jiului, la pitoreasca seară de corale renaștentiste, chiolhan oltenesc și taraf țigănesc la „moșia” lui Mircea și Mașa Dinescu, amfitrioni generoși, spirituali și celebri...).

În colaborare tradițională cu A.I.C.T. (Secția Română), cele două dimineți dedicate comunicărilor științifice mi s-au părut substanțiale, bogate în informații „globalizate” cu opinii noi, reacții polemice și controverse... Prezența și aportul unor specialiști din Marea Britanie (primii *inter pares*!), Japonia, Coreea de Sud, Suedia, India, Canada (Ontario și Québec), Polonia, Țara Galilor, Republica Moldova etc. și, nu în ultimul rând, noi, gazdele, atestă multiculturalismul „satului global”, ca și fastidioasa „implementare” a elisabetanului în diversele etnii și culturi. În primul rând, s-a detașat bine-cunoscutul *agon* ce opune „hegemonia școlii anglo-saxone” – primatul absolutei textualități – împotriva libertății interpretărilor, manipulărilor „politizate” sau conceptualității metaforice. Pasionante s-au arătat confruntările între John Elsom și concetățeanul sa Maria Șevțova, cunoscută cercetătoare în sociologia teatrului mondial. Tema: canonul elisabetan, gardienii Templului și ai edițiilor „in-folio”, o sacrosanctă fidelitate, sau universalitatea Bardului, rolul catalizator al Operei Magna, revendicată de toate societățile, etniile și epocile, moderne, postmoderne, azi și spre infinit. Maria Șevțova, printre altele, autoarea unor cărți

dedicate lui Robert Wilson (prezent în Festival cu *Femeia mării*) și Lev Dodin (volume lansate la Craiova), a analizat o seamă de montări Shakespeare văzute pe multe meridiane și a rezumat ceea ce numim „*Shakespeare for all time, all places and nations*“. Ca o confirmare, au urmat o serie de referate, diapozitive și „power points“ cu înscenări istorice și experiențe contemporane. Akihito Senda (Japonia) a evocat „Shakespeare în Japonia anilor '70“ cu descrierea *Visului unei nopți...*, jucat în Parcul de Atracții pe Fujiyama. Pe scena din Seul, Yun-Cheol-Kim prezintă *Romeo și Julieta* cu cele două clanuri dușmane separate de Istorie în Nord și Sud! Manabu Noda (Japonia) descrie stilul faimosului Yukio Ninagawa, oprindu-se asupra recente montări Shakespeare în „noul Kabuki“ sau „kabuki-za“, *A XII-a noapte* – spectacol-embematic pentru aliajul dinamic al spiritului occidental cu actorii de strictă formație *kabuki*, și vizualizările proprii regizorului, numite „estetica-Ninagawa“ (Presupun că Emil Boroghina îl va aduce la Craiova!). Criticul polonez Andrzej Zurowski a evocat un *Lear* pe scena Teatrului Național din Tașkent (Uzbekistan) la finele anilor '80, conceput ca un „țap ispășitor“, compensând frustrarea publicului față de politica lui Gorbaciov care a „împărțit“ cu nonșalanță și „nebungie“ regatul!!! Faptul că piesele devin instrumente în complexe accese și... excese naționaliste stau mărturie referatele Valentinei Tăzlaşuanu (Republica Moldova) și David Adams (Țara Galilor), acesta intitulat: *Este oare Shakespeare galez?* Dacă ideea de a-l juca pe Britul din Stratford în gaelică (veche limbă celtică) la Cardiff ne face poate să zâmbim, producătorul David Adams a explicat cât de greu obține din partea vedetelor vorbitoare de galeză acordul să joace pe scenă, ele fiind total acaparate (timp și bani) de multiplele rețele de TV locale toate în limba Țării Galilor. În schimb, Shakespeare e jucat în *original* în Canada (Ontario), în micul orașel cândva ignorat Stratford, unde niște manageri locali au avut fericita și fructuoasă inspirație de a exploata cultural omonimia cunoscută. *Marketing Shakespeare* sau *Festivalul din Stratford/Ontario* (referat: Don Rubin) evocă acest important eveniment teatral de peste Ocean, inaugurat în 1953 de cunoscutul regizor american Tyrone Guthrie; azi, orașelul posedă un splendid și uriaș ansamblu teatral arhitectonic cu trei săli și aduce milioane de turiști la neîntreruptul lanț de montări elisabetane și nu numai (îmi amintesc un excelent *Iuliu Cezar* și un Sheridan văzute în vara 1998). Originale și spirituale mi s-au părut intervențiile: „Desdemona, nud?“ (Malcolm Page, Canada): o evocare a primei înscenări în West-End-ul anilor '60 a nudității (fidelitate textuală – Desdemona îi cere Emiliei cămașa de noapte!!) și evoluția (revoluția!!) *patternului* azi; sau „Shakespeare este snob?“ (Joan Griffiths, Marea Britanie). Cu ironie *british*, autoarea se întreabă dacă nu cumva El este răspunzător de snobismul lingvistic existent în societatea britanică – știm cu totii „limba înaltă“ a curtenilor și „limba joasă“ a slujitorilor, păstorilor, comedianților etc.; și, cât de actuale sunt azi anumite piese, de pildă „ciclul istoric“, comparând entuziasmul epocii pentru *Henric V* cu cel suscitată de plecarea mezinului prinț Harry în Afghanistan, sau relația neconvenabilă dintre prințul Hall și Falstaff cu scandalurile princiere din tabloide...

Mărturiile propriilor „experiențe Shakespeare“ sau cum se zice „the making of...“ ne-au adus profesorii și directorii de scenă români David Esrig, Victor Ioan Frunză, Mihai Măniuțiu.

Cine – din generația mea – poate uita *Troilus și Cresida* sau *Așteptându-l pe Godot*, răsunătoarele începuturi ale lui Dodi Esrig în Bucureștiul anilor '60-'70? Cine nu știe cum i-a fost măturată *Furtuna*, până la dispariție, de cenzura epocii? Despre „Oglinzi și oglindire“ ne vorbește Esrig, referindu-se la aceste trecute

montări în care a conceptualizat „Oginda shakespereană: rotitoare, multiplică nenumăratele fațete ale personajelor, le urâtește, le înfrumusețează, dezvăluie pluralitatea abisală a ființei umane».

Sub titlul „Shakespeare înrămat“, Victor Ioan Frunză ne-a oferit o introspecție a montării *Hamlet* în Gara Nyugati din Budapesta, la marginea liniei de cale ferată cu vedere spre cimitir. Loc simbolic pentru „Homo Viator“ în drum spre moarte: fără să se piardă în dilemele „ortodoxiei“, „nonconformismului“, „regiei confabulatorii“, „substratului simbolic“ sau a „remixării“, Frunză ne mărturisește că-și descoperă spectacolul pe măsura montării, fără nicio premeditare. „Artistul autentic – spre care el aspiră – nu premeditează modernitatea sau clasicitatea, le exercită pur și simplu.

„Metaforele tristeții: de la Shakespeare la Beckett“ mi se pare comunicarea cea mai potrivită pentru a încheia notele pe marginea sesiunii. Nu demult licențiat U.N.A.T.C., acum cu doctoratul absolvit, Octavian Saiu a investigat cu finețe analitică zăcămintele prețioase de minereu shakesperean în masivul beckettian. Am regăsit surse filologice, căutări axiologice, plonjeuri abisale, grotesc, clovnesc, comic și tragic, Hamlet și Hamm, Gloucester și Clov. Peste întreaga dramaturgie a lui Beckett plutește umbra neagră a „Sfârșitului Partidei“: Hamlet, Lear, Othello și sfârșitul lor.

„Zilele craiovene“ s-au încheiat cu seria reprezentațiilor studentești (12 în total) în cadrul Atelierului Teatral Internațional de Arta Actorului (Catedra UNESCO – ITI). Au participat studenți din ultimii doi ani de la Academii, Colegiile, Universitățile și Școlile Superioare de Artă, Teatru, Dans, Film din Beijing, București, Cracovia, Craiova, Kiev, Lima, New Delhi, Sankt-Petersburg, Seul, Shanghai, Sofia și Tokio. Subiectul unic *Romeo și Julieta*; durata 50 de minute; interpreți – patru. Într-o atmosferă de olimpiadă școlară, textul clasic s-a dovedit revelatorul diversității interpretative, culturale, demersurilor stilistice și adaptării *plotului* la schema gândirii naționale. Astfel, studenții indieni, plasați într-un simbolic cerc alb, în sunetul instrumentelor clasice de percuție au jucat moartea îndrăgostiților în ritual oriental; cei din Peru au redat întâlnirea Julietei cu părinții în chip melodramatic, cuplul Capulet dansând tango, parodie la telenovelă? Excelenți tinerii coreeni, metaforic costumați au impus prin suplețe și eleganță argumentul dramatic. În schimb, cvarțetul din Tokio (trei fete și un băiat) au interpretat scena balconului în stil „postmodern“, dar și „neorealism“, doica curăță un pește uriaș alături de patul-catafalc al iubirii, iar acțiunea începe și se sfârșește cu teancuri uriașe de ziare rupte, sfâșiate de interpreți! Școala solidă, rusă – simplitate, emoție, adâncime psihologică și gestică modernă – a sedus prin prospețimea cuplului: o Julietă încântătoare, nebunatică, candidă, cu o voință de oțel și un Romeo, puști îndrăgostit-lulea. Doi copii striviți într-un Univers implacabil.

Nu mi-am încheiat aici însemnările. Omit să descriu fericirea trăită la marile (toate) spectacole, la întâlnirile și discuțiile personale cu Lev Dodin, cu Maria Șevțova, cu marele actor Michael Pennington, cel care împreună cu regizorul Michael Bogdanov (un galez) a creat în 1986 English Shakespeare Company – introducând politizarea reprezentațiilor și actualizarea textelor. Pennington mi-a vorbit despre Liubimov și cât de mult datorează creatorului „Tagankăi“, Magda Stief despre neuitatul Vlad Mugur, Dodi Esrig despre Ciulei, Joan Griffiths despre întâlnirea ei la Salzburg cu George Banu, încât trag concluzia că trăim cu toții și în „Constelația Shakespeare“, cel despre care prietenul Marin Sorescu a scris că „... peste măsură de istovit, s-a dus să moară puțin“.